

ЛІСОВІДТВОРЕННЯ, АГРОЛІСОМЕЛІОРАЦІЯ,

ФІТОМЕЛІОРАЦІЯ

УДК 630*266

Ю. Г. ГЛАДУН, Г. Б. ГЛАДУН *

**СТАН ЗАХИСНОГО ЛІСОРОЗВЕДЕННЯ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ**

Український науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького

Розглянуто принципи формування різних категорій захисних лісових насаджень як єдиного науково обґрунтованого просторового лісомеліоративного комплексу сучасних агроландшафтів. Встановлено необхідну кількість лісомеліоративних насаджень за природними зонами у Харківській області та їхню просторово-цільову структуру.

Ключові слова: агроландшафт, захисні лісові насадження, лісомеліоративний комплекс, захисна лісистість.

Вступ. Збільшення площ деградованих та малопродуктивних земель внаслідок посилення ерозії ґрунтів та дефляції, інтенсифікації посушливих явищ та суховіїв стало практичною реальністю на землях сільськогосподарського вжитку у багатьох розвинутих країнах світу. Глобальна Оцінка Деградації Ґрунтів (GLASOD) виявила, що 42 млн га, або 4 % Європейської території схильні до вітрової ерозії. Повна вартість втрат від деградації, ерозії ґрунтів, зниження вмісту органічної речовини, засолення, зсувів і забруднення щороку сягає 38 млрд євро (для EU 25, 2003) [24].

В Україні зазначені проблеми також потребують вирішення, адже площа сільськогосподарських угідь, які зазнають дії водної ерозії, становить 13,3 млн га, вітрової ерозії – 6 млн га, а в роки з катастрофічними пиловими бурями – 20 млн га (за даними проекту Загальнодержавної програми використання та охорони земель). Щорічно в Україні, від ерозії втрачається до 500 млн т ґрунту. З продуктами ерозії виноситься до 24 млн т гумусу, 0,96 млн т азоту, 0,68 млн т фосфору, 9,40 млн т калію (за експертними оцінками), що значно більше, ніж вноситься з добривами [13].

Подібні проблеми притаманні і Харківській області, де еродованість ріллі досягла 42 %, що є неприпустимо високим показником. Необроблене введення у 50-ті роки минулого століття у сільськогосподарське використання малопродуктивних земель (сильноеродованих, піщаних, засолених та ін.) стало причиною не тільки значного економічного ризику, але і призвело до зниження темпів інтенсифікації виробництва, підвищення собівартості продукції, зменшення прибутків аграріїв. Як показує світовий досвід, підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва можливе лише за інтенсивного використання родючих ґрунтів і за рахунок зниження вкладень у малопродуктивні землі.

За науковими розробками вчених-аграріїв, розораність земель області не може перевищувати 40 % (нині – 81 %), а частка ріллі від площі сільськогосподарських угідь – 50 %. Тому близько 300 тис. га ріллі на Харківщині необхідно трансформувати в інші типи угідь: луки, пасовища і сінокоси та провести часткове залісення для відновлення їхнього потенціалу родючості [13].

Проблема зменшення щкодочинності природно-антропогенних явищ на сільськогосподарських землях продовжує залишатись актуальною у зв'язку з відсутністю комплексних меліоративних заходів у агроландшафтах і посиленням деградаційних процесів, спричинених глобальними змінами клімату.

*© Ю. Г. Гладун, Г. Б. Гладун, 2013

Тому сучасні агроландшафти України також характеризуються низкою негативних для сільськогосподарського виробництва явищ, зумовлених природно-антропогенними чинниками: незбалансованим співвідношенням орних земель, природних кормових угідь і лісів – 1 : 0,23 : 0,3 (оптимальне – 1 : 1,6 : 3,6 [21]); відсутністю комплексу меліоративних заходів, серед яких чільне місце належить агролісомеліорації; неналежною увагою державних органів урядування до розроблення, впровадження та контролю норм екологічно безпечного землекористування; використанням малоефективних застарілих технологій у сільському господарстві, що не забезпечують ефективного захисту орних угідь від деградації та руйнування; загостренням глобальних проблем потепління клімату та, як наслідок, інтенсифікацією аридизації та опустелення; падінням обсягів створення лісомеліоративних насаджень агроландшафтів за останні десятиліття.

Особливості структури агроландшафтів та оптимізацію співвідношення між окремими її угіддями для різних ґрунтово-кліматичних зон (Полісся, Лісостеп, Степ та в межах їхніх підзон) досліджували Д. Л. Арманд [1], І. В. Блауберг та Е. Г. Юдін [2], В. Т. Гриневецький [8], В. М. Петлін [14], Н. Г. Петров [15], С. Ю. Булигін [3], В. В. Медведєв [12] та ін.

Удосконалення взаємодії сільськогосподарського виробництва і природного середовища досліджували Б. І. Кочуров [11], зональні особливості екологічного каркасу – А. Р. Родін, С. А. Родін [20]. Їхні дослідження передбачали вирішення землеекологічних проблем шляхом удосконалення структури землекористування.

Засади формування лісистості територій при створенні фітокультурних ландшафтів застосовані Ю. П. Бялловичем [4, 5] при аналізі структури захисної лісистості з використанням методу ключових ділянок.

Мінімально необхідну полезахисну лісистість, яка є основною характеристикою стану меліоративної захищеності агроландшафтів, з урахуванням сучасних методичних положень встановили Л. І. Копій [10], В. Ю. Юхновський [22], Г. Б. Гладун [7], А. Р. Родін, С. А. Родін та С. П. Рисін [19] та ін.

Теоретично обґрунтовані та визначені складові потенційної мінімально необхідної захисної лісистості агроландшафтів. До них належать площі різних цільових груп захисних насаджень, які територіально дислоковані в межах агроландшафтів і переважно в їхніх межах виконують меліоративні функції, крім деяких із них, що розміщені на межі земель сільськогосподарського вжитку й інших категорій земель [6].

Екологізація та інтенсифікація агропромислового комплексу неможливі без оптимізації співвідношення земельних угідь. До екологічно стабільних належать природні кормові угіддя, лісові смуги, ліси тощо. Пошук оптимальної кількості захисних насаджень, які б забезпечили стабільні агроекологічні параметри агроландшафтів в умовах розповсюдження схилених земель та розвитку ерозійних процесів Харківської області, є не до кінця обґрунтованим і завершеним. Стаття присвячена обґрунтуванню кількісних параметрів і якісного складу захисних лісових насаджень з урахуванням існуючої структури угідь агроландшафтів Харківщини.

Методика робіт. Принципи формування насаджень лісомеліоративного комплексу базуються на застосуванні науково-обґрунтованих нормативів, що встановлені з урахуванням основних положень адаптивно-ландшафтної лісомеліорації [16–18]. Зазначені нормативи були використані для природних і територіальних одиниць регіону досліджень при плануванні розвитку захисного лісорозведення на перспективу. Вперше для агроландшафтів Харківської області встановлена необхідна кількість різних просторово-цільових форм захисних насаджень з урахуванням адміністративного поділу області, що є важливим при практичному впровадженні лісомеліоративних заходів.

Результати досліджень. Харківська область – одна з трьох найбільших областей України за площею сільськогосподарських угідь (табл. 1).

Таблиця 1

Сільськогосподарське освоєння території Харківської області

Природно-адміністративні одиниці	Територія		Сільськогосподарські угіддя		Освоєння території, %
	км ²	%	тис. га	%	
Область загалом	31418,5	100,0	2419,1	100,0	77,0
у тому числі:					
лісостеп	6840,4	21,8	515,3	21,3	75,3
степ	17249,3	54,9	1406,9	58,2	81,6

Основні несприятливі природні процеси на території Харківщини – утворення зсувів, ярів, ерозія ґрунтів. Також трапляються несприятливі погодні явища – весняні заморозки, зливи, град, повені, пилові бурі. Для запобігання несприятливим природним процесам і явищам передбачається комплексна охорона земель (лісомеліоративні насадження, агротехнічні і фітомеліоративні заходи тощо). Проте, недостатня їхня кількість та низька меліоративна ефективність призвели до інтенсивної водної ерозії та дефляції ґрунтів, внаслідок чого інтенсифікувалося поширення ярів, яке охоплює площу понад 12 тис. га. Для запобігання розвитку вказаних явищ представлені прогнози обсяги заліснення ярів (табл. 2).

Таблиця 2

Розрахункові прогнози обсяги створення яружно-балкових насаджень до 2020 р.

Адміністративні райони	Площа існуючих ярів, га	Необхідно додатково створити яружно-балкових насаджень, га		
		всього	у тому числі	
			перша черга	друга черга
Балаклійський	1421,5	1421,5	473,8	947,7
Барвінківський	574,7	574,7	182,5	392,2
Близнюківський	184,0	184,0	61,3	122,7
Богодухівський	113,0	113,0	37,7	75,3
Борівський	313,6	313,6	104,5	209,1
Валківський	161,6	161,6	53,9	107,7
Великобурлуцький	740,1	740,1	246,7	493,4
Вовчанський	945,0	945,0	315,0	630,0
Дворічанський	755,6	755,6	251,9	503,7
Дергачівський	404,7	404,7	134,9	269,8
Зачепилівський	145,8	145,8	48,6	97,2
Зміївський	275,3	275,3	91,8	183,5
Золочівський	439,6	439,6	146,5	293,1
Ізюмський	1082,5	1082,5	360,8	721,7
Кегичівський	124,9	124,9	41,6	83,3
Коломацький	25,4	25,4	8,5	16,9
Красноградський	163,0	163,0	54,3	108,7
Краснокутський	352,0	352,0	117,3	234,7
Куп'янський	420,9	420,9	140,3	280,6
Лозівський	111,4	111,4	37,1	74,3
Нововодолазький	407,1	407,1	134,7	272,4
Первомайський	520,1	520,1	173,4	346,7
Печенізький	376,5	376,5	125,5	251,0
Сахновщинський	292,0	292,0	97,3	194,7
Харківський	665,9	665,9	222,0	443,9
Чугуївський	590,2	590,2	196,7	393,5
Шевченківський	420,4	420,4	65,6	354,8
Харківська область	12027,0	12027,0	3924,4	8102,6

Унаслідок ерозії відбувається зниження родючості ґрунту та врожайність сільськогосподарських культур, а також збільшення затрат на обробіток еродованих земель через підвищення питомого опору ґрунту і коротших гонів [12]. Так, наприклад, у разі зменшення вмісту гумусу в ґрунті з 6 до 2 % щільність його профілю зростає майже до 50 %, а водопроникність ґрунту і його вологість зменшуються у 15–20 разів. Крім того, при використанні еродованих земель є необхідність застосування на них підвищених

норм висіву сільськогосподарських культур через те, що частина насіння змивається, а друга частина не сходить у результаті погіршення умов проростання [13].

Для орних земель Харківської області є характерним високий середньорічний розрахунковий змив ґрунту – більше $5 \text{ т} \cdot \text{га}^{-1}$. Втрати гумусу при цьому досягають $0,5 \text{ т}$, а поживних речовин – $0,6 \text{ т} \cdot \text{га}^{-1}$ у середньому за рік, що не компенсується внесенням добрив. Урожайність сільськогосподарських культур на еродованих землях є на 20–60 % нижчою, ніж на нееродованих [13].

Одним із найефективніших заходів протидії цим негативним процесам є агролісомеліорація. Лісові смуги й інші захисні лісові насадження у комплексі з іншими агротехнічними заходами сприяють підвищенню врожайності зернових культур щонайменше на 15–20 %, кормових – на 35–40 %. При цьому припиняються ерозійні процеси, зменшується потреба в органічних та мінеральних добривах для відновлення втраченої родючості ґрунтів.

Проте площа агролісомеліоративних насаджень в області не є достатньою для ефективного захисту сільськогосподарських угідь. Загальна площа полезахисних лісосмуг становить лише 26,3 тис. га (1,4 % від усієї площі ріллі). Це – половина від науково обґрунтованої потреби (табл. 3).

Таблиця 3

Стан полезахисного лісорозведення та прогностичні обсяги створення полезахисних лісових смуг

Адміністративні райони	Захисні лісові насадження			Необхідно додатково створити полезахисних лісосмуг, га
	усього	у тому числі		
		полезахисних лісосмуг	інших захисних насаджень	
Балаклійський	31146,6	1395,4	2757,1	2156,6
Барвінківський	6977,7	1989,0	4479,8	851,0
Близнюківський	4596,9	1652,7	2775,6	1580,3
Богодухівський	17586,7	1123,6	2385,0	805,4
Борівський	9212,3	722,7	1335,0	1000,3
Валківський	9923,6	749,7	26,7	926,3
Великобурлуцький	9162,9	1048,8	2157,3	628,2
Вовчанський	31133,7	1415,1	147,0	899,9
Дворічанський	12231,7	781,0	247,9	1254,0
Дергачівський	19364,8	705,2	178,1	407,8
Зачепилівський	3187,2	997,0	2190,2	682,0
Зміївський	41595,5	898,1	39288,3	458,9
Золочівський	9035,5	535,3	8490,2	1119,7
Ізюмський	41675,9	895,9	2033,1	1457,1
Кегичівський	2445,3	1031,8	1403,1	881,2
Коломацький	5373,0	337,6	102,0	214,4
Красноградський	9708,0	1135,0	597,0	503,0
Краснокутський	19665,4	935,2	18727,6	649,8
Куп'янський	2486,0	1069,0	1417,0	811,0
Лозівський	4346,0	1701,1	2548,8	1503,9
Нововодолазький	15092,5	468,6	861,4	1402,4
Первомайський	7312,4	1325,1	1771,3	1149,9
Печенізький	8546,3	244,5	311,9	367,5
Сахновщинський	2661,0	771,0	1267,0	1846,0
Харківський	20522,1	933,3	514,1	849,7
Чугуївський	15213,0	720,0	5901,0	940,0
Шевченківський	4134,0	803,0	3291,0	935,0
Харківська область	364336,0	26384,7	107204,5	26281,3

Лісівничий і меліоративний стан полезахисних смуг невпинно погіршується. До 50 % наявних лісових смуг мають неоптимальну конструкцію. На 26 % площ лісових смуг

необхідно провести реконструктивні заходи та відповідні лісівничі догляди.

Пропозиції щодо покращення ситуації з агролісомеліоративними насадженнями були розроблені авторами та включені до «Комплексної програми інвестиційно-інноваційного розвитку АПВ Харківської області у 2011–2015 роках та на період до 2020 року». Запропоновано забезпечити створення нових полезахисних лісових смуг загальною площею 9,15 тис. га в першу чергу і 17,15 тис. га – у другу чергу. Разом з наявними 26,3 тис. га це дозволить довести на кінець 2020 року площу полезахисних лісосмуг в області до 52,6 тис. га, а рівень полезахисної лісистості збільшити до науково обґрунтованої норми – 2,7 % у Лісостепу та 3,7 % у Степу. Прогнозні витрати на створення першої черги лісових смуг складуть: 42,0 млн грн і 78,9 млн грн – другої черги.

Полезахисні лісові насадження відзначаються довгою тривалістю захисного впливу, екологічною чистотою порівняно з іншими видами меліорацій та позитивним багатофункціональним впливом на степові біогеоценози. Їхній вплив визначається та полягає у зміні гідротермічного режиму земель завдяки зменшенню швидкості вітру на міжсмугових полях, формуванню сприятливішого теплового і водного режимів повітря та ґрунтового покриву, активізації і прискоренню малого біоколообігу в агроландшафтах. Як результат маємо створення належних агроекологічних умов для реалізації біологічного потенціалу культур, що знаходяться у зоні ефективного лісомеліоративного впливу насаджень.

Позитивні зміни в агроекології мають також велике природоохоронне значення, адже активізуються мікробіологічні відтворні властивості ґрунту, збільшується чисельність мікро- і мезофауни ґрунту та в надґрунтовому фітоярусі, суттєво розширюється спектр біорізноманіття порівняно з відкритими безлісними степовими територіями.

У планах необхідно передбачити створити яружно-балкові насадження першої черги площею 3,9 тис. га, наступної – площею 8,1 тис. га. Потреба коштів на ці заходи сягає 25,9 млн грн і 53,5 млн грн відповідно.

З метою формування екологічного каркасу агроландшафтів передбачається створити захисні лісові насадження на пісках (табл. 4) першою чергою на площі 0,95 тис. га (сума витрат 4,2 млн грн) і другою чергою – 1,83 тис. га (сума витрат 8,1 млн грн).

Відомо, що найефективніше лісомеліоративні насадження виконують свої функції при створенні єдиного комплексу в межах певних територіальних структур. При розрахунках сумарних площ захисних лісових насаджень агроландшафтів використовували такі складові нормативи захисної лісистості: полезахисних та стокорегулювальних лісових смуг, ярів, річок, водоймищ, сільських населених пунктів, сіножатей та пасовищ, еродованих пасовищ та сіножатей, виноградників, садів, кам'янистих земель, земель залізниць і автошляхів, пісків та категорію обліку земельного фонду «інші захисні насадження». Дослідженням з визначення потенційно необхідної площі захисних лісових насаджень (табл. 5) передувало удосконалення принципів регіонального застосування лісомеліоративних заходів на ландшафтно-екологічній основі [16] та розроблення зональних нормативів мінімально необхідної захисної лісистості з урахуванням сучасних вимог [17, 18], зональних методичних рекомендацій із захисту ґрунтів від ерозії [9].

Висновки. просторова структура агроландшафту для забезпечення умов його збалансованого розвитку змінюється шляхом реорганізації сільськогосподарської території. До головних елементів зазначеної структури належать лісомеліоративні насадження різних категорій, що утворюють екологічний каркас агроландшафтів та є основою забезпечення сприятливих агроекологічних параметрів для польових культур, сіножатей, пасовищ тощо. Кількісні параметри мінімально необхідної захисної лісистості сільськогосподарських земель встановлені на основі науково-обґрунтованих нормативів, які визначаються вимогами адаптивно-ландшафтного землеробства. При досягненні прогнозованої лісистості агроландшафтів 11,4 % поля сівозмін, сінокоси і пасовища, сади і

Таблиця 4

Прогнозні обсяги створення захисних лісових насаджень (ЗЛН) на пісках

Адміністративні райони	Площа існуючих пісків, га	Необхідно додатково створити ЗЛН, га	
		у. т. ч.	
		перша черга	друга черга
Балаклійський	70,3	23,4	46,9
Барвінківський	–	–	–
Близнюківський	22,5	7,5	15,0
Богодухівський	1,3	1,3	–
Борівський	184,5	61,5	123,0
Валківський	–	–	–
Великобурлуцький	26,7	8,9	17,8
Вовчанський	43,3	14,4	28,9
Дворічанський	417,1	139,0	278,1
Дергачівський	184,9	61,6	123,3
Зачепилівський	18,0	9,0	9,0
Зміївський	173,5	57,8	115,7
Золочівський	2,7	2,7	–
Ізюмський	147,9	49,3	98,6
Кегичівський	1,2	1,2	–
Коломацький	9,3	9,3	–
Красноградський	646,0	215,3	430,7
Краснокутський	189,5	63,2	126,3
Куп'янський	128,1	42,7	85,4
Лозівський	1,0	1,0	–
Нововодолазький	24,0	12,0	12,0
Первомайський	3,3	3,3	–
Печенізький	47,3	15,8	31,5
Сахновщинський	7,0	7,0	7,0
Харківський	194,2	64,7	129,5
Чугуївський	157,0	52,3	104,7
Шевченківський	75,7	25,2	50,5
Харківська область	2776,3	949,4	1826,9

Таблиця 5

Прогнозна мінімально необхідна захисна лісистість сільськогосподарських земель Харківської області, тис. га

Категорія угідь	Площа
Сільськогосподарські угіддя	2423,8
Полезахисні і стокорегулювальні смуги	73,9
Захисні лісові насадження на ярах	8,8
Захисні лісові насадження у смугах відведення залізниць	6,7
Захисні лісові насадження у смугах відведення автошляхів	19,6
Захисні лісові насадження уздовж річок та навколо водоймищ [23]	12,4
Захисні лісові насадження сільських населених пунктів	6,3
Суцільне залісення еродованих пасовищах	54,0
Захисні лісові насадження лінійних форм на еродованих пасовищах	3,8
Суцільне залісення еродованих сіножатей	3,8
Захисні лісові насадження лінійних форм у садах	0,9
Захисні лісові насадження на кам'янистих землях	1,0
Інші категорії захисних насаджень	81,9
Захисні лісові насадження на пісках	2,45
Сума площ захисних лісових насаджень агроландшафтів	275,6
Прогнозна лісистість агроландшафтів, %	11,4

сільські населені пункти, об'єкти інфраструктури будуть забезпечені ефективним лісомеліоративним захистом.

Запропоновані етапи впровадження площ захисних лісових насаджень дозволять у

найближчій перспективі забезпечити сприятливіші мікрокліматичні умови в агроландшафтах і підвищення врожайності на полях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арманд Д. Л. Физико-географические основы проектирования сети полевых защитных лесных полос / Д. Л. Арманд. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 367 с.
2. Блауберг И. В. Становление и сущность системного подхода / И. В. Блауберг, Э. Г. Юдин. – М. : Наука, 1973. – 268 с.
3. Булигін С. Ю. Формування екологічно сталих агроландшафтів / С. Ю. Булигін. – К. : Урожай, 2005. – 298 с.
4. Бяллович Ю. П. Нормативы оптимальной лесистости равнинной части УССР / Ю. П. Бяллович // Лесоводство и агролесомелиорация. – 1972. – Вип. 28. – С. 54–65.
5. Бяллович Ю. П. К теории фитокультурных ландшафтов / Ю. П. Бяллович // Известия всесоюзного геогр. об-ва. – 1938. – Т. 70, № 4–5. – С. 559–587.
6. Гладун Г. Б. Лісомеліоративне забезпечення екологічної компоненти сталого розвитку рівнинних агроландшафтів України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. с.-г. наук : спец. 06.03.01 «Лісові культури та фітомеліорація» / Г. Б. Гладун. – К., 2012. – 41 с.
7. Гладун Г. Б. Значення захисних лісових насаджень для забезпечення сталого розвитку агроландшафтів / Г. Б. Гладун // Науковий вісник УкрДЛТУ: Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища. – 2005. – Вип. 15.7. – С. 113–118.
8. Гриневецкий В. Т. До обґрунтування основних понять і методології досліджень ландшафтного різноманіття в Україні / В. Т. Гриневецкий // Український географічний журн. – 2000. – № 2. – С. 8–13.
9. Зональні методичні рекомендації із захисту ґрунтів від ерозії / [В. П. Ситник, М. Д. Безуглий, А. С. Зарішняк та ін.]. – Х. : ННЦ ІГА НААНУ. – 2010. – 148 с.
10. Копій Л. І. Динаміка лісистості та роль лісів у послабленні ерозійних процесів земельних угідь західного регіону України / Л. І. Копій // Лісівництво та агролісомеліорація. – 2001. – Вип. 99. – С. 63–69.
11. Кочуров Б. И. Геоэкология: экодиагностика и эколого-хозяйственный баланс территории / Б. И. Кочуров. – Смоленск : СГУ, 1999. – 154 с.
12. Медведев В. В. Структура почвы (методы, генезис, классификация, эволюция, география, мониторинг, охрана) / В. В. Медведев. – Х. : 13 типография, 2008. – 400 с.
13. Наукові та прикладні основи захисту ґрунтів від ерозії в Україні : монографія / [за ред. С. А. Балюка та Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО]. – Х. : НТУ «ХП», 2010. – 460 с.
14. Петлін В. М. Синергетика ландшафту як напрямок сучасного розвитку ландшафтознавства / В. М. Петлін // Вісник Львів. ун-ту : Серія географічна. – Львів, 2004. – Вип. 31. – С. 186–191.
15. Петров Н. Г. Ландшафтная агролесомелиорация / Н. Г. Петров. – М. : Колос, 1997. – 176 с.
16. Рекомендації щодо використання площ лісомеліоративного фонду та проведення комплексу заходів, спрямованих на підвищення еколого-меліоративної ефективності агролісомеліоративних насаджень / [Г. Б. Гладун, В. Ю. Юхновський, Ю. В. Пługатар та ін.]. – Х., 2009. – 76 с.
17. Рекомендації щодо покращання стану та підвищення меліоративної ефективності захисних лісових насаджень різного цільового призначення / [Г. Б. Гладун, М. Н. Агапонов, В. Г. Келеберда та ін.]. – Х., 2010. – 120 с.
18. Рекомендації щодо принципів застосування лісових меліорацій на ландшафтно-екологічній основі / [Г. Б. Гладун, М. Н. Агапонов, В. Г. Келеберда та ін.]. – Х., 2009. – 34 с.
19. Родин А. Р. Лесомелиорация ландшафтов : учебн. пособие для студентов по направлению 656200 / А. Р. Родин, С. А. Родин, С. П. Рысин. – [3-е изд., доп., испр.]. – М. : МГУЛ, 2001. – 123 с.
20. Родин А. Р. Формирование экологического каркаса в степи и лесостепи / А. Р. Родин, С. А. Родин // Лесн. хоз-во. – 2003. – № 5. – С. 9–10.
21. Сучасні деградаційні процеси, еколого-агрономічний стан та оцінка придатності сільськогосподарських земель для створення екологічно чистих сировинних зон і господарств / О. О. Созінов, М. В. Козлов, А. Г. Сердюк [та ін.] // Агроекологія і біотехнологія : Зб. наук. пр. ІАБ УААН. – 1998. – Вип. 2. – С. 54–65.
22. Юхновський В. Ю. Лісоаграрні ландшафти рівнинної України: оптимізація, нормативи, екологічні аспекти / В. Ю. Юхновський. – К. : ІАЕ, 2003. – 273 с.
23. Яцик А. В. Склад земельних угідь у прибережних смугах малих річок і водойм та обсяг робіт по створенню захисних лісових насаджень у прибережних смугах малих річок і водойм / А. В. Яцик // Малі річки України : Довідник / [А. В. Яцик, Л. В. Бишовець, Є. О. Богатов та ін.] ; за ред. А. В. Яцика. – К. : Урожай, 1991. – С. 268–270
24. Panagos P. Soil Erodibility in Europe [Електронний ресурс] / P. Panagos, L. Montanarella. – Режим доступу: <http://eusoiils.jrc.ec.europa.eu/library/themes/erosion/winderosion/>.

Gladun Y. G., Gladun G. B.

THE STATE OF PROTECTIVE AFFORESTATION OF KHARKIV REGION AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

Ukrainian Research Institute of Forestry & Forest Melioration named after G. M. Vysotsky

Principles of different categories of the protective forest stands forming are considered as the unique scientifically grounded spatial forest reclamation complex of modern agro-landscapes. The necessary amount of forest reclamation planting was defined depending on natural zones of the Kharkiv region. The spatial and target structure of such forest stands was determined. Substantiation is given to the required minimum percentage of protective forests in agro-landscapes to ensure their sustainable development with the use of adaptive-landscape methods of research as well as to the ways of improving the balanced application of land-reclamation to contemporary agro-landscapes.

Key words: agro-landscape, protective forest stands, forest reclamation complex, protective wooded.

Гладун Ю. Г., Гладун Г. Б

СОСТОЯНИЕ ЗАЩИТНОГО ЛЕСОРАЗВЕДЕНИЯ В ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕГО РАЗВИТИЯ

Український науково-дослідницький інститут лісного господарства і агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького

Рассмотрены принципы формирования разных категорий защитных лесных насаждений как единственного научно обоснованного пространственного лесомелиоративного комплекса современных агроландшафтов. Установлены необходимое количество лесомелиоративных насаждений по природным зонам Харьковской области и их пространственно-целевая структура.

Ключевые слова: агроландшафт, защитные лесные насаждения, лесомелиоративный комплекс, защитная лесистость.

E-mail: grigory.gladun@yandex.ua; gladun@uriffm.org.ua

Одержано редколегією 12.06.2013